

Rodovo inkluzívne vzdelávanie na vysokých školách

Rešpektovanie potrieb osôb s rôznymi
rodovými identitami a vzťahovými orientáciami

Príručka pre pedagogický personál vysokých škôl

ENLIGHT

Publikácia je výstupom z grantového projektu VEGA MŠVVaŠ SR č. 1/0316/22
Multidisciplinárne aspekty feminizácie školstva.

Realizácia príručky bola podporená v rámci Enlight+ projektu Gender Equality and
LGBT+ Inclusive Environments (GELIE).

Autorský kolektív: PhDr. Silvia Dončevová, PhD., doc. PhDr. Mariana Szapuová,
PhD., Mgr. Andrea Fábiková, PhD., Mgr. Miroslava Mišičková

Miesto a rok vzniku: Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, 2025

Grafická úprava: Mgr. Miroslava Mišičková

Obsah

Úvod	3
Rodovo inkluzívne vzdelávanie	4
Rodovo inkluzívne prostredie	5 – 8
Jazyk a komunikácia	9 – 12
Vyučovacie metódy	13 – 16
Študijné materiály a učebné pomôcky	17 – 18
Hodnotenie a spätná väzba	19 – 21

1. Úvod

Rodovo inkluzívne vzdelávanie je témou, ktorá sa v ostatných dekádach dostáva do pozornosti vo viacerých kontextoch a podobách. Tento trend súvisí s feministickou pedagogikou, ktorá zdôrazňuje potrebu rodovo citlivej výchovy,¹ ako aj s politickými iniciatívami zameranými na inklúziu vo vzdelávaní vo všeobecnosti.² Napriek viacerým snahám však na Slovensku stále nejde o zaužívanú prax – a to ani na vysokoškolskej úrovni.

Cieľom príručky je nielen **podnietiť diskusiu o inkluzívnom prístupe k vzdelávaniu**, ale aj **poskytnúť odporúčania a príklady dobrej praxe** pre pedagogickú činnosť.

Podľa prieskumu o zdraví LGBTQ+ osôb v Česku a na Slovensku z roku 2023 sa až **40 percent zúčastnených** nachádzalo **vo vysokom až extrémnom riziku depresivity**. Najviac ohrozenými skupinami pritom boli pansexuálne, asexuálne, transrodové a nebinárne osoby.³

Teória menšinového stresu amerického psychiatra Ilana H. Meyera poukazuje na to, že stigma, predsudky a diskriminácia vytvárajú nepriateľské prostredie so závažnými dôsledkami pre duševné zdravie.⁴ Univerzitné prostredie by preto malo byť **otvorené a prijímajúce voči všetkým identitám**.

Táto príručka je určená tej časti pedagogického personálu, ktorá sa chce aktívne podieľať na vytváraní takýchto podmienok. Obsahuje najmä **praktické odporúčania**, ktoré môžu vyučujúci a vyučujúce využiť pri každodennej práci. Samozrejme, tieto aktivity nemôžu plne nahradiť systémové opatrenia na inštitucionálnej úrovni.

1 Pozri napríklad:

BOSÁ, Monika – MINAROVÍČOVÁ, Katarína. *Rodovo citlivá výchova*. EsFem, 2006.

Dostupné online: https://www.academia.edu/448290/Rodovo_Citliv%C3%A1_V%C3%BDchova;

MACHÁČEK, Ladislav (ed.). *Gender – rodovosť v pedagogickom výskume a praxi*. Trnava: Trnavská univerzita, 2006.

Dostupné online: <https://spaeds.sk/wp-content/uploads/2015/12/gendervpedagogike.pdf>;

BOSÁ, Monika – MINAROVÍČOVÁ, Katarína. 2011. Rodovo citlivá výchova. In: KICZKOVÁ, Zuzana – SZAPUOVÁ, Mariana (eds.), *Rodové štúdiá. Súčasné diskusie, problémy a perspektívy*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 161 – 181.

2 Stratégia inkluzívneho prístupu vo výchove a vzdelávaní. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, 2021.

Dostupné online: <https://www.minedu.sk/30864-sk/strategia-inkluzivneho-pristupu-vo-vychove-a-vzdelavani/>.

3 STAŠEK, Andrea – SEMLEROVÁ, Zuzana – MUSIL, Ondřej – DOLEŽALOVÁ, Tereza F. 2023. *Queer zdraví: Výzkumná zpráva o zdraví LGBTQ+ lidí v Česku a na Slovensku*. Brno: Institut pro psychologický výzkum INPSY, Masarykova univerzita.

Dostupné online: https://inpsy.fss.muni.cz/aktuality/qz23_report.

4 MEYER, Ilan H. 2003. Prejudice, Social stress, and Mental Health in Lesbian, Gay, and Bisexual Populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, roč. 129, č. 5, s. 674 – 697. Dostupné online: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.5.674>.

2. Rodovo inkluzívne vzdelávanie

Rodovo inkluzívne vzdelávanie možno vnímať **v dvoch rovinách**: prvou je samotný obsah výučby, druhou všetky interakcie, ktoré v učebni prebiehajú.⁵ Táto príručka sa sústreďuje na druhú rovinu vzdelávania, ktorú ďalej označujeme ako „rodovo inkluzívne vzdelávanie“, pričom ju chápeme ako nástroj formovania rodovo inkluzívneho prostredia.

Cieľom rodovo inkluzívneho vzdelávania je vytvárať pre študujúce osoby **čo najlepšie podmienky na rozvoj vlastného potenciálu**. Na naplnenie tohto zámeru je potrebné **systematicky odhaľovať rodové predsudky (gender bias) a stereotypy** prítomné v „skrytom kurikule“, teda v „nevyslovených alebo implicitných hodnotách, správanií a normách, ktoré existujú vo vzdelávacom prostredí“.⁶

Podľa definície Joan Wallach Scott je rod „konštitutívnym prvkom sociálnych vzťahov založených na vnímaných rozdieloch medzi pohlaviami a zároveň primárnym spôsobom označovania mocenských vzťahov“.⁷ Rod však nielen štruktúruje tieto vzťahy, ale aj **formuje naše chápanie sociálnej reality**. Vždy sa prežíva **v prepojení s inými identitami a vzťahmi** ako sú triedna príslušnosť, etnicita, rasa, zdravotné znevýhodnenie či sexuálna orientácia. Rodovo inkluzívne vyučovanie by preto malo vychádzať z **intersekcionalného prístupu**, ktorý zdôrazňuje, že rôzne druhy nerovností (napr. sexizmus, rasizmus, homofóbia, ableizmus) sa navzájom prelínajú a vytvárajú špecifické podoby diskriminácie.

Táto príručka sa sústreďuje predovšetkým na **dimenziu rodovej identity a vzťahovej orientácie**. Odporúčania, ktoré obsahuje, môžu prispieť k vytváraniu inkluzívnejšieho prostredia. Zároveň platí, že iné formy diskriminácie (rasizmus, ableizmus a pod.) majú svoje osobitosti a zasluhujú si samostatnú pozornosť.

5 Pozri THEGE, Britta – SCHMECK, Marike – VAN ELSACKER Mareike. 2020. *Gender-Sensitive Teaching. An introduction for teaching staff in STEM*.

Dostupné online: https://oceanrep.geomar.de/id/eprint/50001/1/BG_D4.2_Gender-Sensitive%20Teaching.pdf.

6 ALSUBAIE, Merfat A. 2015. Hidden Curriculum as One of Current Issue of Curriculum. *Journal of Education and Practice*, roč. 6, č. 33, s. 125 – 128.

Dostupné online: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1083566.pdf>.

7 SCOTT, Joan W. 1986. Gender: A Useful Category of Historical Analysis. In: *The American Historical Review*, roč. 91, č. 5, s. 1053 – 1075.

3. Rodovo inkluzívne prostredie

Vytvorenie bezpečného inkluzívneho prostredia je súčasťou formovania **demokratickej akademickej kultúry**. Ide o priestor otvorený **pluralite názorov, záujmov a očakávaní** bez obáv z dehonestácie. Pri vytváraní takého prostredia má byť pedagogický zbor aktívnym spolutvorcom podmienok, v ktorých sa všetci cítia dôležití a rešpektovaní.

Pre rodovo inkluzívne prostredie je kľúčové **zabezpečenie rovných príležitostí**. Takéto prostredie, či už ide o prostredie výučbové alebo pracovné, je možné zabezpečiť zámernou elimináciou rôznych bariér a nespravodlivostí (materiálnych aj nemateriálnych) na základe rodových odlišností, ale aj predsudkov a stereotypov, ktoré sú zdrojom šírenia intolerancie a neznášanlivosti.

“

Rodovo inkluzívne vzdelávanie nie je jednorazovým opatrením, ale procesom neustáleho scitlivovania voči odlišnostiam, spojeným s ochotou meniť zaužívané vzorce správania.

”

Rovnako dôležité je vytvárať **priestor pre dialóg a partnerský prístup k študujúcim**. Atmosféra, v ktorej sú rôzne perspektívy vypočuté a rešpektované, podporuje kritické myslenie aj vzájomnú dôveru.

Rodovo inkluzívne vzdelávanie nie je jednorazovým opatrením, ale procesom **neustáleho scitlivovania voči odlišnostiam**, spojeným s ochotou **meniť zaužívané vzorce správania**. Kvalita tohto procesu sa prejavuje v každodenných interakciách – v jazyku, ktorý vyučujúci používajú, v spôsobe, akým oceňujú príspevky študujúcich, ako aj v tom, ako reagujú na prejavy diskriminácie alebo neúcty.

Prečo inkluzívne prostredie?

„Rodovo inkluzívna výučba na vysokej škole predstavuje dôležitý krok smerom k podpore rovnosti a diverzity v akademickom prostredí“.

**študentka, absolventka predmetu
Rodové aspekty výchovy a socializácie**

„Aby si všetci mohli plniť svoje sny...“

**Filozofia a vízia inkluzívnosti mesta
Reykjavík, Island**

„Základem pro genderově senzitivní pedagogickou praxi je uznání toho, že na genderu záleží.“

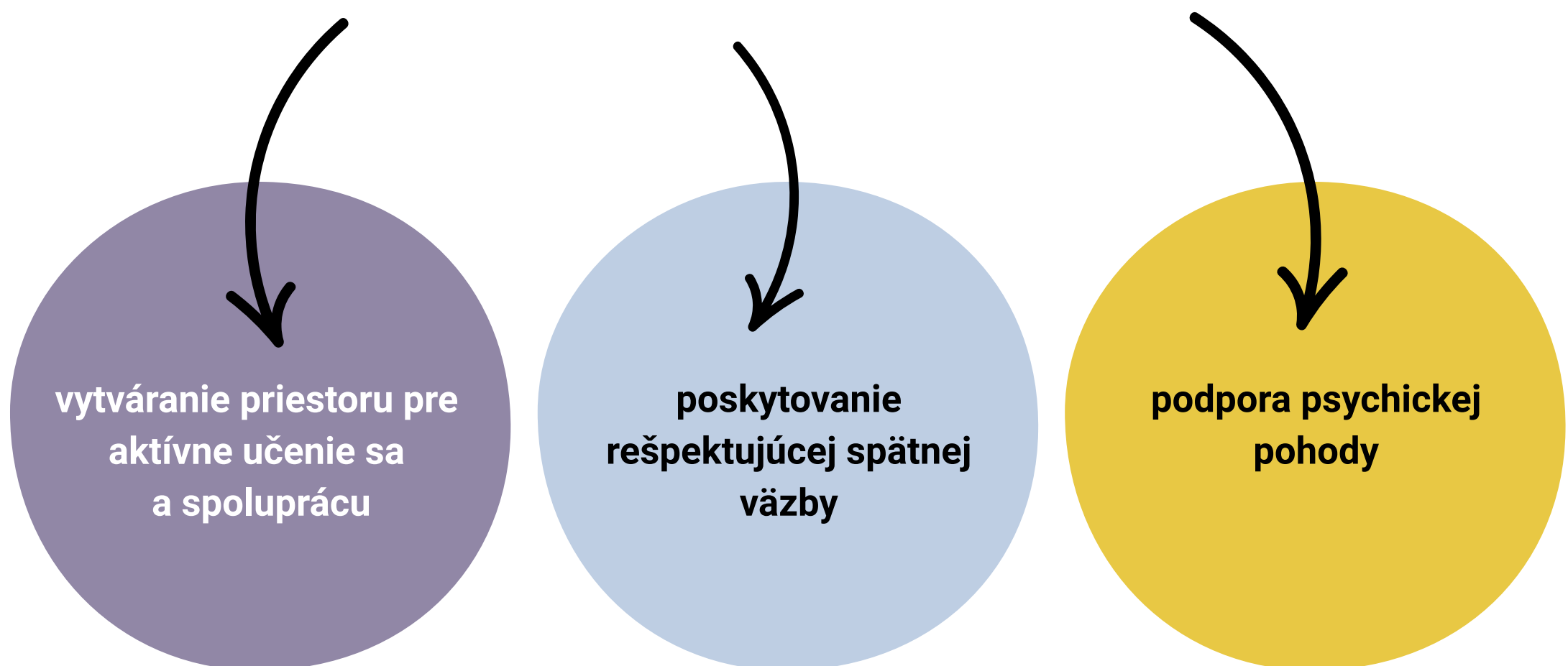
Lucie Jarkovská, sociologička

„... podpora rovnakých príležitostí, vytváranie bezpečného prostredia a kritické zhodnotenie existujúcich štruktúr a praktík vo výučbe.“

**študent, absolvent predmetu
Rodové aspekty výchovy a socializácie**

Odporúčania a príklady dobrej inkluzívnej praxe

Formovanie rodovo inkluzívneho prostredia na vysokých školách je otázkou každodenných rozhodnutí a postojov. Nejde teda o pevne stanovený súbor pravidiel, ale o **citlivý prístup k rozmanitosti skúseností, potrieb a identít**. Jeho kľúčovými prvkami sú:

Učebne by mali zohľadňovať rôzne potreby študentov a študentiek. Optimálne je, ak sú vybavené pohyblivým mobiliárom, ktorý umožňuje flexibilné využitie rozličných metód – napríklad prácu v skupinách či sedenie v kruhu.

Je vhodné informovať sa, či má inštitúcia, na ktorej pôsobíme, zavedené **mechanizmy na riešenie obťažovania a diskriminácie** (ombudsosoba, interná politika na riešenie sexuálneho obťažovania, etické kódexy, dôverné osoby, disciplinárne poriadky).⁸ Ak takéto mechanizmy chýbajú, odporúča sa **iniciovať ich zavedenie**. Inkluzívnu atmosféru možno následne podporiť aj **vizuálne**, napríklad informačnými materiálmi o prevencii problémových typov správania, dostupných vzdelávacích možnostiach alebo kontaktných osobách, na ktoré sa možno obrátiť v prípade potreby.

Takéto prostredie nielen zvyšuje komfort a pocit bezpečia, ale zároveň posilňuje **demokratickú a rešpektujúcu akademickú kultúru**, z ktorej profituje celá univerzitná komunita.

⁸ Napríklad na Univerzite Komenského v Bratislave pôsobia dve dôverné osoby pre prípady sexuálneho obťažovania: <https://uniba.sk/o-univerzite/plan-rodovej-rovnosti-uk/sexualne-obtazovanie/ako-kontaktovat-doverne-osoby/>. Riešenie konkrétnych situácií v danej inštitúcii upravuje Smernica o riešení prípadov sexuálneho obťažovania na Univerzite Komenského v Bratislave.

Osobný checklist

- ☐ Vytváram v rámci vyučovania bezpečné a podporné prostredie, v ktorom sa všetky osoby cítia rešpektované bez ohľadu na rodovú identitu či vzťahovú orientáciu?
- ☐ Reagujem na podnety študentstva s rešpektom a otvorenosťou?
- ☐ Reflektujem, aké rodové predpojatosti a stereotypy (vedome či nevedome) sprostredkúvam prostredníctvom obsahu vyučovania?
- ☐ Dokážem podniknúť primerané kroky v prípade výskytu sexuálneho alebo rodovo podmieneného obťažovania? Ak áno, aké?
- ☐ Vyhľadávam možnosti ďalšieho vzdelávania v oblasti rodovej rovnosti, diverzity a inklúzie?

4. Jazyk a komunikácia

Jazyk je základným komunikačným aj socializačným nástrojom, prostredníctvom ktorého sa učíme rozumieť sebe i svojmu okoliu. Vyjadrujeme ním svoje potreby, záujmy či očakávania. Pomáha rozvíjať naše myslenie, zároveň však určuje jeho hranice. Prostredníctvom jazyka utvárame nielen sociálne štruktúry a väzby, ale aj svoje identity. Z týchto dôvodov je dôležité používať ho v procese vzdelávania s rešpektom k rozmanitosti. Rešpektujúci jazyk **pomáha vytvárať priateľskú, bezpečnú a tolerantnú atmosféru**. V kontexte rodovo inkluzívneho vzdelávania je význam jazyka kľúčový, keďže **môže nielen odrážať, ale aj posilňovať rodové stereotypy a nerovnosti**.

K základným stratégiám rodovo inkluzívneho vyjadrovania patria **rodová špecifikácia** a **rodová neutralizácia**. Pri rodovej špecifikácii sa generické maskulínium nahrádza rodovo špecifickými pomenovaniami (napríklad „študentky a študenti“ či „zamestnankyne a zamestnanci“). Rodová neutralizácia zase rod explicitne nezviditeľňuje, a tým umožňuje zahrnúť aj nebinárne osoby. Namiesto generického maskulína možno použiť skupinové označenia, ako „študentstvo“ alebo výrazy ako „personál“ (namiesto „zamestnanci“), „vedenie“ (namiesto „vedúci“), a pod.

Jazyk môže nielen odrážať, ale aj posilňovať rodové stereotypy a nerovnosti.

Obe stratégie je vhodné **kombinovať podľa kontextu**. Niekedy je žiaduce výslovne pomenovať všetky možnosti (študentky, študenti a nebinárne osoby), inokedy je lepšie použiť rodovo neutrálnu formuláciu. Cieľom je **rešpekt, zrozumiteľnosť a zapojenie všetkých**.

Významným krokom k inkluzívnej komunikácii vo výučbe je **vyhýbanie sa tradičným binárnym formuláciám**. V praxi to znamená **uprednostňovať univerzálne pomenovania** alebo také jazykové formy, ktoré neposilňujú stereotypné predstavy o rodových rolách. Rovnako dôležité je vedome **narúšať heteronormatívne predpoklady**, teda automaticky nepredpokladať heterosexuálnu orientáciu a pri uvádzaní príkladov zo vzťahového života nepoužívať výlučne scenáre založené na rodovej binarite.

Vysokoškolské prostredie by malo umožniť, aby sa každá osoba mohla identifikovať s oslovením, ktoré zodpovedá jej rodovej identite, a aby toto oslovenie okolie rešpektovalo. Súčasťou inkluzívneho prístupu vo vzdelávacej praxi je preto aj **zohľadňovanie nebinárnych rodových identít**, teda používanie jazyka, ktorý **rešpektuje existenciu, dôstojnosť a integritu všetkých osôb** bez ohľadu na rodovú identitu či vzťahovú orientáciu.

Odporúčania a príklady dobrej inkluzívnej praxe

1. Vytvárajme priestor pre zdieľanie preferovaných zámien a mien

Umožnime študentstvu oznámiť svoje preferované zámenná či meno, a to aj v prípade, že sa nezhoduje s oficiálnym menom danej osoby v záznamoch. Túto preferenciu môžeme diskkrétne zistiť už na začiatku semestra – napríklad prostredníctvom anonymného dotazníka alebo úvodného predstavenia, kde majú študujúci možnosť zdieľať zámenná. Príležitosť uviesť svoje preferované meno či zámenná môžeme uviesť už v sylabách kurzu. A napokon, rešpektujúcu komunikáciu posilníme tým, že na začiatku kurzu predstavíme svoje meno a zámenná. Nikdy však nenútime nikoho zámenná zdieľať – rešpektujeme súkromie.

2. Rešpektujeme rozmanitosť nebinárnych identít

Kategória „nebinárne osoby“ zahŕňa rôzne identity, a jednotlivé osoby môžu uprednostňovať odlišné zámenná. Preto je vždy dobré sa na ne spýtať a zároveň poprosiť o zhovievavosť a korekciu, ak sa pomýlime.

“

Jazyk nie je neutrálny. Môže podporovať dôveru alebo, naopak, prehlbovať odstup. Rešpektujúca a citlivá komunikácia pomáha vytvárať prostredie, kde sa všetky osoby cítia bezpečne a prijato.

”

3. Správne reagujeme pri chybách v oslovovaní

Ak sa pri oslovovaní pomýlime (napr. použijeme nesprávne zámeno alebo meno), je vhodné chybu uznať, stručne sa ospravedlniť a pokračovať v rozprávaní. Prirodzená a pokojná reakcia signalizuje rešpekt a ochotu učiť sa.

4. Predchádzajme znevažovaniu a nevhodným poznámkam

Dôležité je predchádzať situáciám, v ktorých sa študujúce osoby môžu cítiť zosmiešnené alebo vystavené nevhodným poznámkam (tie môžu mať sexuálny podtón, prípadne môžu súvisieť s ich rodovou identitou či vzťahovou orientáciou). Príkladom dobrej praxe je stanovenie jasných pravidiel používania rešpektujúceho jazyka na začiatku kurzu a ich priebežné pripomínanie počas semestra podľa potreby.

5. Využime anonymný dotazník ako nástroj inkluzívnej komunikácie

Vhodným príkladom inkluzívnej praxe je anonymný dotazník na začiatku semestra. Identifikácia záujmov, potrieb a očakávaní študentstva môže prispieť k tvorbe vhodného a relevantného obsahu a pomôcť prispôbiť komunikáciu, témy a metódy konkrétnej skupine.

6. Podporujeme odbornú diskusiu o rodovej inklúzii

Vo vysokoškolskom prostredí je dôležité pravidelne otvárať diskusiu o rodovej inklúzii. Pedagogický zbor v nej zohráva kľúčovú úlohu – môže byť vzorom rešpektu a zároveň podporovať študentstvo v zdieľaní skúseností a názorov. Rešpektujúca komunikácia potvrdzuje rovnocennosť a hodnotu rozmanitých postojov.

Osobný checklist

- ☐ Viem, aké zámená používajú študujúce osoby v mojej skupine?
- ☐ Ponúkam v sylaboch alebo na začiatku kurzu možnosť uviesť preferované zámeno či meno?
- ☐ Používam jazyk, ktorý nereprezentuje iba binárne rodové identity a nie je heteronormatívny?
- ☐ Striedam rodovo špecifické a neutrálne označenia podľa kontextu?
- ☐ Reagujem primerane, ak urobím chybu v zámenách alebo menách?
- ☐ Je môj komunikačný štýl v škole (e-maily, prezentácie, zadania) rodovo inkluzívny?
- ☐ Vzdelávam sa priebežne v oblasti jazykovej inkluzívnosti?
- ☐ Reflektujem svoje jazykové zvyklosti a cielene korigujem stereotypné výroky?

Odporúčaná literatúra

25 tipov na používanie inkluzívneho a rešpektujúceho jazyka vo výučbe. Univerzita Komenského v Bratislave, 2023.

Dostupné online:

https://uniba.sk/fileadmin/ruk/veda/projekty/Rodova_rovnost_na_UK/Na_stiahnutie/25_tipov_na_pouzivanie_respektujuceho_jazyka.pdf.

20 tipov na tvorbu vyváženého obsahu. Univerzita Komenského v Bratislave, 2023.

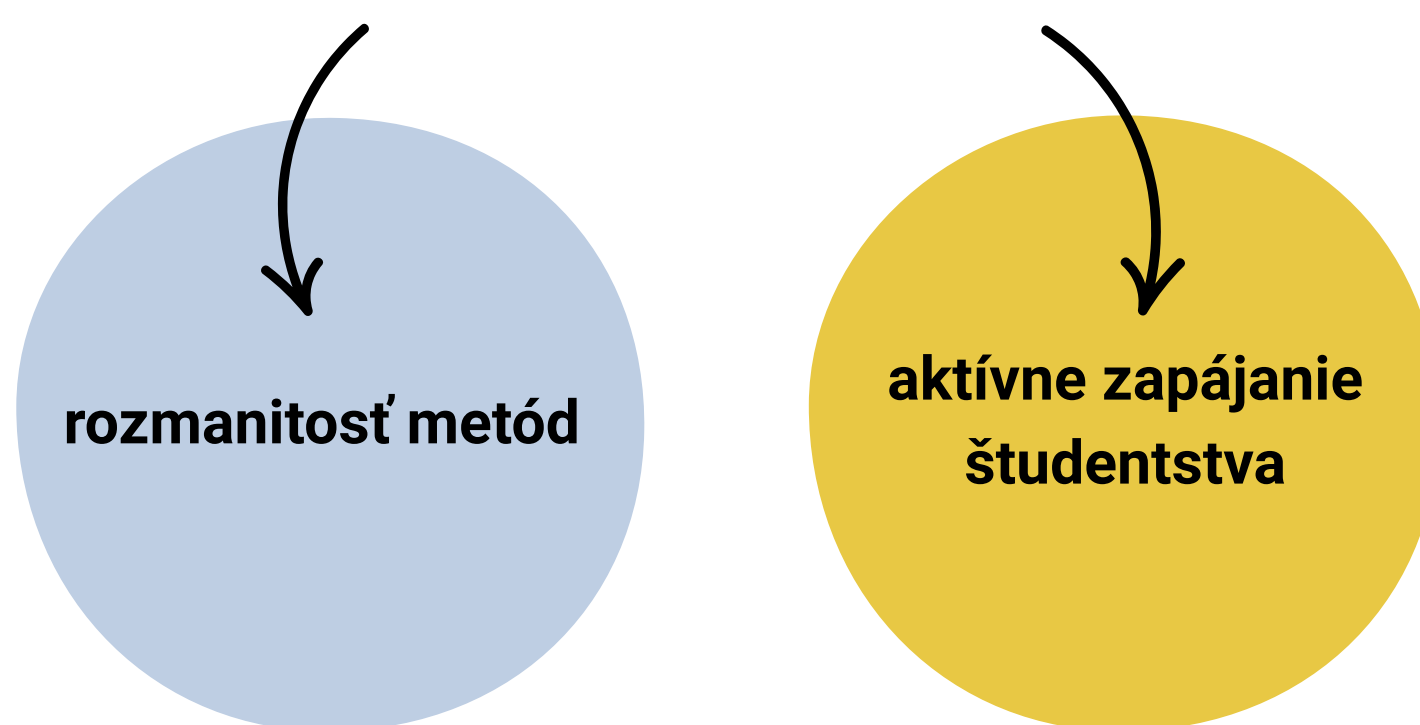
Dostupné online:

https://uniba.sk/fileadmin/ruk/veda/projekty/Rodova_rovnost_na_UK/Na_stiahnutie/20_Tipov_na_tvorbu_vyvazeneho_obsahu.pdf.

5. Vyučovacie metódy

Z didaktického hľadiska sa rodovo citlivé vzdelávanie sústreďuje na **rovnocennú podporu vzdelávacích procesov** všetkých študujúcich bez ohľadu na rod. Výskumy ukazujú, že študentstvo si zo vzdelávacieho procesu neodnáša len obsah učebných osnov, ale aj **hodnoty, normy a očakávania**. V tomto „skrytom kurikule“ sa často nevedome odrážajú rodové predsudky a stereotypné predstavy. Tie ovplyvňujú postoje študujúcich k učeniu sa, ich mieru angažovanosti aj dosahované výsledky. Rodovo citlivé vzdelávanie **vedome zohľadňuje vplyv rodových aspektov nielen** v interakciách medzi vyučujúcimi a študujúcimi, ale aj v komunikácii medzi samotnými študujúcimi a v obsahu či výbere výučbových materiálov.

Za **základné didaktické princípy rodovo citlivej výučby** možno považovať rozmanitosť metód a aktívne zapájanie študentstva.

“

Rodovo-stereotypné vnímania a očakávania majú vplyv na postoje študujúcich k učeniu, ich mieru angažovanosti aj dosahované výsledky.

”

Rozmanitosť metód

Neexistuje jedna vyučovacia metóda, ktorá by najlepšie vyhovovala všetkým študujúcim; rôzne prístupy vyhovujú rôznym typom osobností. Používanie širokej škály vyučovacích metód znamená zapojenie a podporu rôznych zručností a schopností.

Aktivizácia študentstva

Metódy aktivizácie by mali zohľadňovať rodovo citlivú dynamiku triedy. Pri rozdeľovaní do skupín je vhodné uprednostniť rodovo vyvážené zloženie. Pri prideľovaní úloh (napr. prezentovanie či sledovanie skupinových procesov) je potrebné vyhnúť sa stereotypom – napríklad tomu, že prezentovanie pripadne vždy študentom a starostlivosť o skupinovú dynamiku študentkám.

Oba spomínané princípy, teda rozmanitosť metód a aktivizácia študentstva, sa uplatňujú v **participatívnom vyučovaní**. Vyššiu motiváciu, väčší záujem o predmet či lepšie výsledky možno dosiahnuť využívaním rôznych metód **namiesto tradičných frontálnych**. Rozmanitosť prístupov zároveň zvyšuje pravdepodobnosť, že podporíme rôzne štýly učenia sa.

Tipy na aktivizujúce, interaktívne a tvorivé metódy, ktoré vytvárajú slobodný priestor pre participáciu všetkých zúčastnených:

- analýza textov, diel či iných produktov (literárnych, filozofických, historických, umeleckých, vedecko-technických a pod.) so zapojením rodovej perspektívy,
- vlastná vedecká, umelecká alebo technická tvorba,
- interaktívne diskusie,
- metódy problémového vyučovania,⁹ ktoré umožňujú hlbšie porozumenie skúmanej téme,
- skupinová práca s dôrazom na aktivizáciu a spoluprácu,
- samoštúdium, ktoré umožňuje individuálne tempo a vlastný prístup k téme,
- rovesnícke vzdelávanie, ktoré využíva potenciál učenia sa navzájom,
- rolové hry, vzdelávacie kvízy (napr. Kahoot, Menti), interaktívne nástroje (napr. Google Jamboard, Survio), ako aj ďalšie vzdelávacie hry a metódy (silent discussion, carousel learning, gallery walk a pod.).

Prednášky bez interakcie so študentstvom môžu pôsobiť odťažito. Moderné vyučovanie by malo byť založené na vzájomnej komunikácii a aktívnom zapojení všetkých študujúcich bez obmedzení.

⁹ Problémové vyučovanie je vyučovacia koncepcia, pri ktorej sa študentstvo aktívne zapája do riešenia vopred pripraveného problému. Ten má podnietiť kritické myslenie, samostatné uvažovanie a hľadanie riešení na základe dostupných informácií. Osoba, ktorá výučbu vedie, facilituje proces hľadania, no neposkytuje okamžité odpovede.

Odporúčania a príklady dobrej inkluzívnej praxe

1. Podporujeme analýzu vzdelávacích materiálov z hľadiska reprezentácie rodových rolí a identít

Ak to umožňuje povaha predmetu alebo témy, študentstvo môže skúmať, ako rôzne texty či iné materiály zobrazujú rôzne rodové identity. Takáto analýza doplnená diskusiou otvára priestor na reflexiu rôznych aspektov rodovej identity a rodových stereotypov.

2. Formulujeme otázky a zadania tak, aby motivovali k zdieľaniu skúseností

Pripravme diskusné témy, projektové úlohy alebo otázky, ktoré povzbudzujú študentstvo k vyjadreniu vlastných skúseností a názorov súvisiacich s rodovou identitou a rovnosťou.

3. Podporujeme vlastnú tvorbu študentstva, projektové vyučovanie a skupinovú prácu

Podporíme študujúce osoby v tvorbe vedeckých či umeleckých diel, skupinových alebo individuálnych projektov či interaktívnych prezentácií, ktoré odrážajú ich vlastnú identitu. Do procesu vzdelávania sa aktívne zapájajú prostredníctvom diskusií, praktických cvičení, simulácií, hier či demonštrácií.

Všade, kde je možné, preferujeme projektové vyučovanie a metódy práce v skupinách, ktoré posilňujú spoluprácu, zodpovednosť a zdieľanie poznatkov.

Dobрым príkladom je tiež „flipped classroom“, ktorého základom je individuálna študentská príprava pred výučbovým stretnutím. To následne umožňuje aktívnu diskusiu počas vyučovacej hodiny a realizáciu praktických aktivít, pričom úloha pedagóga či pedagogičky sa mení na facilitátorskú.

4. Spolupracujeme s externými organizáciami

Nadviažme spoluprácu s neziskovými organizáciami, ktoré uplatňujú rodovo inkluzívny prístup (napr. občianske združenia s ľudskoprávnym alebo multikultúrnym zameraním, organizácie podporujúce LGBTI+ komunity, krízové centrá pre osoby, ktoré čelia domácejmu násiliu a pod.). Do vyučovania vnesú praktickú dimenziu a kontakt so spoločenskou realitou.

Osobný checklist

- ☐ Vediem vyučovanie tak, aby podnecovalo kritické prehodnocovanie zaužívaných predstáv o rodovej identite a vzťahovej orientácii?
- ☐ Povzbudzujem študentstvo, aby otvorene zdieľalo svoje skúsenosti a názory vrátane tých, ktoré sa týkajú rodovej identity?
- ☐ Ponúkam rôznorodé možnosti zapojenia sa do výučby – nielen formou diskusie, ale aj písomne či prostredníctvom digitálnych nástrojov?
- ☐ Zohľadňujem rôzne štýly učenia sa a umožňujem študentstvu vybrať si formu výstupu (napr. prezentácia, esej, video, projekt, umelecké dielo)?
- ☐ Vytváram priestor pre aktívnu participáciu všetkých študujúcich osôb vrátane tých, ktoré bežne ostávajú v úzadí?
- ☐ Využívam participatívne koncepcie ako je skupinová práca, rovesnícke učenie sa, diskusie, problémové či kooperatívne vyučovanie alebo model „flipped classroom“?
- ☐ Iniciujem aktivity, ktoré umožňujú reflektovať rodové stereotypy a normy prítomné v študijných materiáloch a obsahu výučby?
- ☐ Spolupracujem alebo plánujem spoluprácu s organizáciami, ktoré sa venujú ľudským právam, rodovej rovnosti či LGBTI+ témam?

5. Študijné materiály a učebné pomôcky

Materiály, s ktorými študujúce osoby pracujú, formujú nielen ich vedomosti, ale aj predstavu o tom, kto je v akademickom priestore reprezentovaný, rešpektovaný a počúvaný.

Tradičné vzdelávacie materiály často reflektujú historicky zakódovanú dominanciu určitých perspektív, pričom **marginalizujú alebo úplne vylučujú hlasy a skúsenosti osôb s rôznymi rodovými identitami a vzťahovými orientáciami**. Pre študentstvo však predstavujú možnosť identifikovať a otvorene diskutovať o problematických pasážach, ktoré obsahujú rodové stereotypy alebo vylučujúci jazyk, čím z týchto materiálov robia predmet kritického myslenia namiesto nekritického prijímania.

Rodovo inkluzívne vzdelávanie si preto vyžaduje **vedomý prístup k výberu, používaniu a sprostredkovaniu študijných materiálov**. Odporúča sa reflektovať, kto sú autori a autorky vybraných textov, aké rodové identity sú v nich zastúpené, či sa témy týkajúce sa rodu a diverzity objavujú len v špecifických kontextoch (napr. ako problémové prípady), alebo sú prirodzenou súčasťou obsahu štúdia.

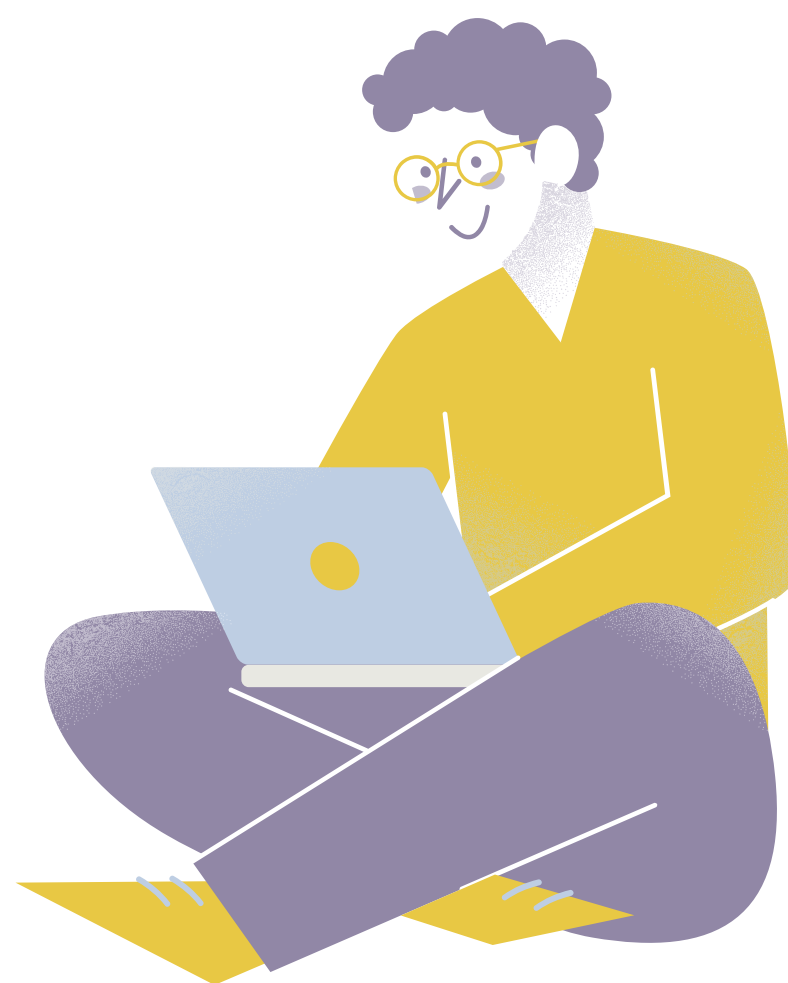
Diverzifikácia študijných materiálov by mala byť prirodzenou súčasťou vyučovania, nielen formálnym gestom, pridaním jedného „rôznorodého“ textu do syláb. Zároveň je vhodné overiť, či sa používané pomôcky vyhýbajú patologizujúcemu alebo zastaranému jazyku vo vzťahu k LGBTI+ osobám.

“

Materiály, s ktorými študujúce osoby pracujú, formujú nielen ich vedomosti, ale aj predstavu o tom, kto je v akademickom priestore reprezentovaný, rešpektovaný a počúvaný.

”

Študentstvo sa môžu aktívne zapájať do výberu a dopĺňania študijných materiálov podľa vlastných skúseností a záujmov. Môže ísť napríklad o rôzne prezentácie, blogy či výskumné projekty, ktoré majú potenciál obohatiť kurz o autentické skúsenosti. Takáto **kolaboratívna tvorba obsahu** zabezpečuje, že používané materiály lepšie odzrkadľujú rôznorodé študentské perspektívy a potreby.

Osobný checklist

- ☐ Reflektujem, kto sú autorky a autori vybraných textov a či sú v nich zastúpené rôzne perspektívy a rodové identity?
- ☐ Kontrolujem, či vybrané materiály a učebné pomôcky neobsahujú patologizujúci alebo zastaraný jazyk vo vzťahu k LGBTI+ osobám?
- ☐ Vytváram priestor na kritickú diskusiu o textoch, ktoré obsahujú stereotypy alebo vylučujúci jazyk?
- ☐ Umožňujem študujúcim osobám participovať na výbere alebo dopĺňaní materiálov podľa ich skúseností a záujmov?
- ☐ Podporujem kolaboratívnu tvorbu obsahu (napr. prezentácie, blogy, výskumné projekty), ktorá reflektuje autentické hlasy a potreby študentstva?

Spätná väzba je kľúčovým prvkom vzdelávacieho procesu. Môže významne ovplyvniť sebavedomie aj akademický rozvoj študujúcich. Je potrebné mať na pamäti, že spätná väzba **nikdy nie je neutrálna**. Naopak, môže posilňovať, ale aj spochybňovať rodové stereotypy a očakávania.

Rodovo citlivá spätná väzba sa zameriava na **konkrétne vedomosti a zručnosti** namiesto hodnotenia osobnostných čŕt, ktoré môžu byť ovplyvnené stereotypmi.

Odporúča sa poskytovať pravidelnú spätnú väzbu **počas celého semestra**, aby študujúce osoby mali možnosť priebežne zlepšovať svoj výkon a nepociťovali nadmerný tlak zo záverečného hodnotenia.

Spätná väzba by mala byť formulovaná **rešpektujúco**. Mali by sa v nej uprednostňovať „ja“ výroky (napr. „Myslím si, že by bolo užitočné...“) namiesto direktívnych príkazov. Dôraz je potrebné klásť na konkrétne aspekty práce, nie na osobnostné charakteristiky. Zapojenie nástrojov ako peer review či sebahodnotenie rozvíja reflexívne schopnosti študentstva a podporuje aktívnu účasť na vzdelávacom procese.

Osobný checklist

- ☐ Zverejňujem hodnotiace kritériá už na začiatku kurzu a dbám na to, aby boli jasné, merateľné a nediskriminačné?
- ☐ Zohľadňujem rôzne štýly a formy učenia sa pri hodnotení – napríklad ponukou alternatív k ústnemu prejavu, ako sú písomné reflexie alebo práca v menších skupinách?
- ☐ Umožňujem študujúcim preukázať vedomosti a zručnosti v rozličných formátoch, ktoré rešpektujú ich individuálne potreby a identity?
- ☐ Prehodnocujem pravidelne, čo hodnotím, akým spôsobom hodnotím a aké sú dôvody môjho hodnotenia?
- ☐ Využívam možnosti anonymizovaného hodnotenia (najmä pri písomných prácach) na minimalizáciu rizika nevedomých predsudkov?
- ☐ Podporujem zapojenie študentstva do hodnotiaceho procesu prostredníctvom peer review alebo sebahodnotenia?
- ☐ Ponúkam flexibilitu v termínoch a uzávierkach, ak to vyžaduje situácia študujúcich?
- ☐ Poskytujem spätnú väzbu zameranú na konkrétne výstupy a zručnosti, nie na osobnosť či štýl vyjadrovania študujúcich?
- ☐ Formulujem spätnú väzbu rešpektujúco – napríklad používaním „ja“ výrokov namiesto direktívnych príkazov?
- ☐ Poskytujem priebežnú spätnú väzbu počas semestra, nielen na jeho konci?
- ☐ Vytváram priestor pre spätnú väzbu študentstva k priebehu kurzu po jeho skončení – vrátane skúsenosti s hodnotením a atmosférou počas výučby?